НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ОСОБИСТІСТЬ СТУДЕНТА ТА СОЦІОКУЛЬТУРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ УНІВЕРСИТЕТУ В СУСПІЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ

Збірник наукових праць

III Всеукраїнської науково-практичної конференції

23 травня 2019 р.

Київ – 2019

УДК 316.61(076.6):378.1

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Інституту вищої освіти НАПН України
(від 18 червня 2019 р., протокол № 7/3)

Матеріали подано в авторській редакції. Відповідальність за достовірність фактів, імен, географічних назв, цитат, цифрових даних та інших відомостей несуть автори публікацій.

Особистість студента та соціокультурне середовище університету в суспільному контексті. Збірник наукових праць III Всеукраїнської науково-практичної конференції. 23 травня 2019 р., м. Київ / Наук. ред. В.І. Рябченко. – Київ, 2019. – 100 с.

У збірник вміщено матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Особистість студента та соціокультурне середовище університету в суспільному контексті», що присвячені осмисленню стану та проблем студентів у соціокультурному середовищі університету. Рекомендовано для студентів, аспірантів, докторантів, викладачів, науковців.

© Колектив авторів, 2019
© ІВО НАПНУ, 2019

ЗМІСТ

Брижнік Віталій
Вища освіта як чинник виховання студента особистістю
в філософсько-освітніх творах Макса Шелера та Карла Ясперса……5

Власова Інна
Роль та функції Управління у справах студентів (Office for Students): досвід Англії……9

Гладка Галина
Вплив історичних знань на процес розвитку та становлення особистості студента……11

Горпинич Ольга
Типологія молодіжних стилів життя студентської молоді……13

Горпинич Григорій
Студент в інформаційному просторі……15

Горпинич Людмила
Соціально-психологічні детермінанти адаптації студентів до умов ВНЗ……16

Гуменна Олена
Європейська політика щодо імплементації програм спільних / подвійних ступенів……17

Димуцький Антон, Зосина Марина, Купчак Павло
Теоретичні основи модульно-рейтингової технології професійної підготовки
майбутнього вчителя фізичного виховання……19

Дружкова Ірина
Проблема підвищення відвідування занять очима студентства……22

Жабенко Олександр
Роль студентів в оцінюванні професіоналізму науково-педагогічних працівників
університетів……25

Ібрагімова Зарема
Соціально-культурний розвиток студентів в міському просторі……29

Kysil Nataliia
Features for Formation of the Future Primary School Teacher’s Creativity in Universities……31

Кузьмич Аліна
Освітня міграція молоді в Україні та напрями державного регулювання……33

Лукаш Іван
Ставлення до релігії в середовищі студентської молоді……37

Маленко Олена
Особливості викладання англійської мови студентам-спортсменам……38

Мулярчук Євген
Покликання як чинник формування компетенцій особистості: завдання педагога……40

Муц Оксана
Формування соціальної відповідальності як завдання дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки освітньої програми спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»…45

УДК 378

Брижнік Віталій Миколайович,
кандидат філософських наук,
провідний науковий співробітник
Інституту вищої освіти НАПН України;
доцент кафедри філософії
Київського університету
імені Бориса Грінченка.
Bryzhnik-@ukr.net
ORCID 0000-0003-1674-8294

Bryzhnik Vitalii Mykolaiovych,
Doctor of Philosophy,
Leading scientific colleague of Institute of higher education
of the National academy of educational of Ukraine;
Associate Professor of the Philosophy Department
at the Borys Grinchenko Kyiv University.

Вища освіта як чинник виховання студента особистістю в філософсько-освітніх творах Макса Шелера та Карла Ясперса

Публікацію значної кількости теоретичних робіт, які вийшли у світ майже одразу по завершенні Першої світової війни, слід уважати особистою відповіддю німецьких інтелектуалів, філософів і науковців, освічених людей, на військову й політичну катастрофу, яку зазнала тоді їхня країна. Тривале ведення бездарними політичними очільниками Німецької імперії військових дій на два фронти до останку виснажило промислово-виробничий потенціял цієї країни і спричинило її економічний колапс. Останнє у свою чергу зумовило збройний виступ революційно налаштованими матросами у військовому порту Кіля проти уряду кайзера Вільгельма II Гогенцолерна. Через цей виступ кайзер був змушений зректися престолу й еміґрувати до Нідерландів. Німеччина капітулювала перед західними державами, країнами-переможцями, була примушена взяти на себе як тагар відшкодування воєнних збитків, що зазнали західноевропейські народи, так і тягар моральної відповідальности за причини, що зумовили початок військових дій.

Серед робіт тих німецьких інтелектуалів, які небайдуже відреаґували на поширення в тодішньому німецькому суспільстві множини кризових явищ, передовсім варто виокремити дві окремі публікації: роботу засновника філософської антропології Макса Шелера «Університет і народний університет» (1921) [1], а також книжку «Ідея унверситету» (1923) [3], автором якої був Карл Ясперс, представник філософії німецького екзистенціалізму. Тим ідейно спільним, що теоретично об’єднало особисті думки та переконання цих німецьких мислителів було їхнє спільне розуміння сути німецького університету. Ці філософи у названих роботах поставилися до університету як до соціяльного інституту, себто як до чинника, що за своєю суттю має ґарантувати й уможливлює стійке дотримання гармонійного стану міжлюдських взаємин у суспільстві. Таким інститутом у своїх творах вони запропонували вбачати університет, який мусить бути реформований кардинальним чином.

Иншим, що ідейно поєднало Шелера та Ясперса, було їхнє спільне, неґативне ставлення до двох ідеологічних крайнощів. З одного боку, ці філософи поставилися

неґативно до більшовицької ідеології, що поширилася в тій повоєнній Німеччині серед представників робітництва і втомлених безглуздою війню солдатів райхсверу, яка використовувала їх задля здобуття в революційний спосіб політичної влади над суспільством. Тої ідеології, привнесеної зі Сходу, цивілізаційно ворожого щодо европейської культури, яка за первинно воліє нівелювати, або праґматично використовувати на свою політичну користь усе те, що стосується виміру особистого буття окремої людини. На инщому ідеологічному боці перебуває владна воля дієвців соціяльної влади буржуазного суспільства. Ця буржуазна ідеологія не менш цинічно ставиться до життя окремої людини. Її носій еґоїстично використовує лише на свою користь працю підвладної йому людини і в той же час виявляє цілковиту байдужість до її існування, відверто зневажаючи природне бажання людини жити повноцінним, гармонійним життям.

Пропонуючи до уваги своїм читачам власні варіянти прєктів реформування вищої освіти, Шелер та Ясперс з иншого боку жодним чином не відкинули ідейну цінність теоретичних робіт тих німецьких мислителів початку XIX ст. (передовсім В. Гумбольдта), які, експлікувавши суть університету, доклали особистих практичних зусиль щодо його утвердження в німецькому суспільстві як засадничого елементу національної культури. Також у цих проєктах Шелера та Ясперса можна виявити присутність елементів філософії Ф. Ніцше, одного з ідейних засновників філософії життя. Варто зауважити, що багато еврепейських мислителів XX ст. звертали свою увагу на переконання Ніцше, філософа, який увів в інтелектуальний обіг поняття аристократа духу, надлюдини. Є очевидним, що ці зауваги відбуваються в такі періоди еволюційного руху європейської культури, коли остання за певних причин надмірно занурюється у глибину бездуховности, коли кількісне накопичення кризових явищ постає явною загрозою цивілізованому співіснуванню людей.

Вихідним моментом Шелерового проєкту реформування вищої освіти було його глибоке переконання щодо необхідности побудови в новій, демократичній німецькій республіці «народного університету», себто такої нової, демократичної освіти, яка надавала відповідне знання передовсім представникам робітничої молоди. За Шелером, сформований на основі освітнього процесу традиційного німецького університету, «народний унверситет» мав неможливити поширення серед них будь-яких ідеологічних впливів, передовсім більшовицької ідеології. А отже він мусив ліквідувати ідеологічно зумовлене ставлення молодої освіченої людини до будь-якої иншої людини. На переконання Шелера, подолання ідеологічно лівих переконань, через надання позаідеологічної освіти, уможливлюється завдяки особистої активної участи в освітньому процесі такого викладача, потуга особистого духу якого здатна побороти чиновницьку байдужість, особисту безініціятивність і бездіяльність постімперських функціонерів освіти. Тих колишніх імперських чиновників, байдужих до актуальних для суспільства освітянських інновацій, які не мають жодних намірів підтримувати виховування представників юнацтва молодими громадянами демократичної республіки.

Ще у своїй попередній книжці «Ресентимент у структурі моралей; дослідження патології культури» (1912) Шелер зауважив поняття особистости через наявність цього явища у структурі суспільної морали. Філософ, проаналізувавши суть ціннісної структури тодішнього європейського суспільства, що втратило щирість християнської любови до ближнього, виокремив суспільне значення поняття ресентименту, запозичивши його з філософії Ніцше. Надавши даному поняттю иншого значення, що відповідає культурі тодішнього европейського суспільства, в межах якого цілком превалюють матеріяльні, буржуазні цінності, Шелер визначив судження людини як особистости відмінними за сутю моральній оцінці та судженням індивіда, почуття котрого зумовлені ресентиментом [2, с.108]. На переконання Шелера, діяльність особистости в суспільстві визначено її любов'ю,

що має всі ознаки християнської, духовної любови до иншого, що є основною умовою її існування як особистости [2, с. 115-118]. У своєму проєкті реформування системи вищої освіти філософ, змінивши своє попереднє бачення особистости, виокремив суть індивідуального духу людини й охарактеризував його питомим чинником особистісної діяльности.

У даному проєкті Шелер розглянув як вади освітнього процесу традиційного европейського університету, так і його позитивні якості, і визначив першочерговим завданням «народного університету» формування молодої людини саме як особистости. Останнє, на його переконання, мусить відбуватися завдяки виховному впливу нової освіти на молоду людину, зумовлюючи її духовне зростання [1, с. 69]. Шелер постулював суть різнобічної освіту, ідейно поєднавши фахове навчання та гуманітарні дисципліни в навчальному процесі «народного університету». Також філософ у своєму проєкті охарактеризував цю освіту позаідеологічною та визначив її дієвим засобом осягнення молодим фахівцем «освітньої цінности» своєї спеціяльности, що має сприяти його розумінню «розвитку своїх релігійних чи державно-громадянських почуттів». Шелер визначив особистість такою людиною, котра сама себе формує засобом виконання духовної праці, такої роботи, що за суттю відрізняється од роботи «спеціяльно-наукової» [1, с. 69]. Найважливіше місце в освітній системі «народного університету» Шелер передовсім надав постаті молодого викладача, який, на його перконання, як особистість, спроможний небайдуже відреаґувати на присутність ознак традиційного консерватизму в освіті. Виокремивши як головне для освіти роль особистости, її світогляд та її здібності оцінювати людські дії, Шелер запропонував убачати шкідливим для Німецької імперії саме централізоване управління освітою, прихильником якого було міністерство освіти Прусії. Переймаючись залученням найкращіх педагогічних кадрів до «народного університету», Шелер зауважив як суттєву ваду університету проблему їхньої «плинности» в освіті, що, на його переконання, унеможливлює стійкість освітнього процесу, а отже й «виховання духу» молодої людини. Філософ встав на захист вільної діяльности «народного університету», позвавленої втручання центральної влади, і запропонував максимально його наблизити до народу. Останнє має реалізуватися завдяки бажанням студентів самостійно обирати собі викладачів як кваліфікованих спеціялістів [1, с. 74-75].

Дотримуючися власних переконать щодо необхідности ліквідувати ідеологічні впливи на освітній процес в університет, і передовсім вплив більшовицької ідеології, Шелер назвав освітний етос антиідеологічним і надав визначення його носію, такій небайдужій особистости, яка, солідарно з иншими викладачами, має практично здійснити ідеальні цілі освітнього етосу [1, с. 79]. Дієвою завадою поширенню різних «партійних» або «прихованих партійних шкіл», себто ідеологічно ангажованих освітніх закладів, Шелер назвав особисте освітянське завзяття викладача «народного університету». Філософ був переконаний у тому, що саме цей тип освіти ґарантуватиме зростання внутрішньої духовної сили молодої людини [1, с. 82]. На думку філософа, «народний університет» має передовсім надавати робітничому й селянському юнацтву освіту як позаідеологічну, позаяк для середньої верстви суспільства вже давно створені «особливі освітні організації». Шелер виокремив просвітницьке значення точки зору свого сучасника Р. фон Ердберґа, за якою «народний університет» мусить апелювати не до основних мас населення, а до суспільної «аристократії», котра щиро прагне здобути освіту, що їй дійсно потрібна [1, с. 85].

У книжці «Ідея університету» Ясперс запропонував до уваги тодішньої німецької громадськости свій проєкт реформування вищої освіти, основним завданням якого, судячи з її назви, було теоретичне здійснення в суспільстві цієї ідеї. Філософ передовсім постулював університет останню духовною основою культурного життя европейських

суспільств і визначив метою вільної діяльности університету стійкий пошук істини. До названого пошука, на його думку, окрім викладачів залучаються й небайдужі до пошуку істини студенти, що тим самим формує відповідне інтелектуальне середовище. За Ясперсом, визначальним елементом такого освітнього процесу, що відбувається в названому середовищі, є те, що він, спонукаючи студентів самостійно виконувати пошук знання як істинного, має виховуючи їх особистостями, себто такими індивідуумами, які мислять цілком самостійно. Філософ запропонував убачати університет дієвим чинником активізації інтелектуального життя суспільства, що, як можна зрозуміти, уможливлює будь-які різновиди соціяльної активности молодої людини як громадянина цієї країни [3. с. 36-38].

Після ґрунтовного дослідження сути університетської освіти, у процесі якої мусить відбутися поєднання особистого духу людини, яка шукає знання, та власне самого знання, наукового та філософського [3, с. 58-63], Ясперс розглянув такі основні поняття філософії освіти, як «дослідження», «навчання», «освіта», «виховання», аби сформулювати основні завдання університету, навчання в якому має бути влаштоване відповідно до Сократової, демократичної манери ставлення до юнака, що вочевидь властиво освітянину, небайдужому до його майбутнього свідомого життя. За Ясперсом, завдяки виконанню цих завдань уможливлюється здійснення основної мети виховання, котре філософ, ототожнивши з освітнім процесом, назвав таким, що зумовлює особисте здобуття людиною свободи. Цей процес відбувається завдяки її особистої участи в «духовному житті» оновленого університету [3, с. 76].

Як важливий момент філософ виокремив те, що активність духовного життя молодої людини, та суспільства загалом, має отримати ідейну підтримку від спекулятивного знання, що, на його думку, збільшує рівень істинности знання про світ, що оточує людину. Людину, котра активно пізнає, щиро прагне пізнавати, мислитель назвав «аристократом духу», запозичивши це поняття в Ніцшевої філософії [3, с. 77-78]. Цей духовний «аристократизм» здійснюється в суспільстві через свідому відмову освітянина виховувати студентів майбутніми суспільними й політичними очільниками. Ясперс визначив як пріоритетне для «життя духу» не володіння чимось матеріальним і не керування певним лідером, соціяльним чи політичним, долею инших людей, а владу на своїм єством такого «аристократа духу» [3, с. 79].

На переконання Ясперса, педагогічна діяльність викладача, який гідний своєї роботи, відбувається в такому освітньому процесі, в межах якого поєднуються два важливих, за Ясперсом, різновидів знання, а саме наукового та філософського, що втілюють єдність цілком вільного пізнання та навчання [3. с. 94]. Цих викладачів Ясперс постулював як особистостей, котрі, як можна зрозуміти, є такими освітянами, котрі сприятимуть будь-якій особистій, вільній діяльності иншої людини, що зумовлено дією її особистого духу та моральнісного началу. Відкинувши як недоцільне щодо вищої освіти відсутність ієрархії серед викладачів, Ясперс визначив дійсну суть такої ієрархії. На його переконання, ієрархічність в освіті має ґрунтуватися на особистому внеску, що здійснює викладач як «аристократ духу» [3, с. 114-115].

Філософ запропонував до уваги своїх читачів освітянську настанову, за якою потрібно виокремлювати особисту обдарованість представника юнацтва. Останнє має відбуватися через застосування такого добору, метою котрого є пошук особистостей серед нищої суспільної верстви. За Ясперсом, університетська освіта, як стійкий процес, являє собою практичну дію, передовсім спрямовану на виховання молодої людини. Ця дія мусить позитивно впливати на формування характеру представника студенства, який здобуває в університеті знання, що потрібне йому для активного, повноцінного життя в суспільстві.

Висновки. Макс Шелер та Карл Ясперс у своїх проєктах реформування системи вищої освіти тодішньої Німеччини охарактеризували останню чинним соціяльним інститутом. Засадничим елементом функціонування цього інституту ті німецькі філософи запропонували вбачати особисту діяльність викладача, дійсного освітянина, власне, моральнісної особистости. На переконання цих мислителів, діяльність особистости, основною чеснотою котрої є її небайдужість до будь-яких суспільних негараздів, що зумовлено силою її особистого духу, спрямована на дієве подолання останніх, ця діяльність за суттю протилежна соціяльній байдужости й цинізму пересічної людини, породжених її інтелектуальним безсиллям і відсутністю волі до будь-яких змін. Освітянин як моральнісна особистість, залучаючись до освітнього процесу й усвідомлюючи потребу подолання будь-яких ідеологічних впливів на нього, своїм знання мусить здійснювати відповідний виховний вплив на студентську молодь. Тим самим цей вплив, що чинить оновлений університет на представників юнацтва, мусить формувати таких майбутніх компетентних спеціялістів, які свідомо, сумлінно й солідарно виконуватимуть свою роботу у просторі функціонування инших соціяльних інститутів. Такими інститутами можуть бути, приміром: сім'я, школа, громадська думка, виробництво, судочинство, поліція, збройні сили, політична діяльність тощо. Власне й саму державу слід убачати питомим соціяльним інститутом, коли освічені особистості солідарно згуртуються навколо її розбудови як демократичної і правової. Однак, головним, вихідним чинником стійких демократичних перетворень у суспільстві є університет як основна умова гуманістичних соціокультурних змін.

Література

1. Шелер Макс. Университет и народный университет // ЛОГОС, № 6 (51). – М.: 2005. – С. 60-97.
2. Шелер Макс. Ресентимент в структуре моралей; исследование о патологии культуры. – СПб.: «Наука», «Универ. книга», 1999. – 231 с.
3. Ясперс Карл. Идея университета. – Минск: изд. БГУ, 2006. – 159 с.

УДК 378.4

Інна Власова
кандидат економічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник відділу економіки
вищої освіти Інституту вищої освіти НАПН України.

Роль та функції Управління у справах студентів (Office for Students): досвід Англії

У 2017 році в Англії було прийнято новий Закон Higher Education and Research Act 2017 (Закон «Про вищу освіту і наукові дослідження» 2017 р.) [1].Цей Закон передбачає створення спеціального органу, який є новим ринковим регулятором у сфері вищої освіті Англії – Управління у справах студентів (Office for Students, OfS) [2] замість Ради з фінансування закладів вищої освіти (Higher Education Funding Council for England – HEFCE), а

1 Higher Education and Research Act (2017). URL: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2017/29/contents/enacted.
2 Office for Students. URL: https://www.officeforstudents.org.uk/